

Stichting Landschapsbeheer Gelderland

Uitvoering Landschapsregeling Gemeente Brummen 2019-2023

Een participatieve aanpak!

Samenwerking SLG - gemeente Brummen

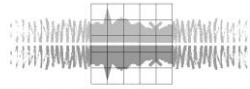
Stichting Landschapsbeheer
Gelderland
Rosendaal 2a
6891 DA Rozendaal

Zorg voor ons landschap

MAAK JE ERF GOED

Landschapsbeheer Gelderland maakt deel uit van een samenwerkingsverband van twaalf provinciale organisaties: Landschapsbeheer Nederland. Zij streven naar behoud, beheer en ontwikkeling van een ecologisch cultuurlandschap met een streekeigen karakter. Het groen rond boerderijen, bedrijven en woningen maakt daar een belangrijk deel van uit. Natuurlijk groen rond huis en bedrijf, het erf in de ruimste zin van het woord, betekent meer dan een ideale woon- en werkomgeving. Het leidt tot evenwicht tussen mens en natuur. Landschapsbeheer Gelderland stimuleert ecologisch beheer van het erf door kennis en middelen ter beschikking te stellen en samen te werken met de eigenaren van de grond: particulieren, boeren en overheid.

Stichting Landschapsbeheer Gelderland

Inleiding

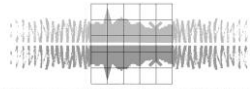
De maatschappij is in beweging. Er is een algemene tendens van overheden om de verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van de eigen leefomgeving steeds meer in handen te geven aan de burgers en bewoners zelf.

Dit geldt ook voor de domeinen (cultuur)landschap en biodiversiteit. Ook hier wordt de trend bevestigd van de meer regisserende overheid en een overheid die stimuleert meer eigenaarschap en verantwoordelijkheid neer te leggen bij de bewoners, gebruikers en grondeigenaren van het agrarisch buitengebied.

Het principe om de verantwoordelijkheid voor de eigen leefomgeving nadrukkelijker bij de bewoners en grondeigenaren zelf te leggen sluit goed aan bij de manier waarop Stichting Landschapsbeheer Gelderland (SLG) al jaren werkt. SLG stimuleert op een positieve en verleidende manier mensen om zich onder andere als vrijwilliger in te zetten voor de uitvoering van een groot aantal verschillende projecten/ taken en activiteiten die de kwaliteit en kenmerken van het landschap versterkt.

De gemeente Brummen vindt het gewenst dat de natuur- en landschapskwaliteit van het eigen gemeentelijke buitengebied versterkt wordt. De gemeente wil hiertoe in de periode 2019-2023 verschillende participatieve uitvoeringsprojecten ter versterking van landschap, biodiversiteit en toegankelijkheid laten uitvoeren. Deze projecten vormen een vervolg op de uitvoeringsprojecten welke in de periode 2014-2018 zijn uitgevoerd in het kader van de Regeling Landschap en Landgoederen. De nieuwe projecten zullen ingediend worden binnen de aangepaste Regeling Landschap en biodiversiteit.

Gemeente Brummen heeft bij haar groene partners als landschapswerkgroepen, imkersverenigingen, soortenwerkgroepen, dorpsorganisaties, IVN, Stichting Landschapsnetwerk Brummen en Stichting Landschapsbeheer Gelderland projectideeën opgehaald welke zijn vertaald in deze “overall” projectbeschrijving en een uitvoeringsprogramma landschap en biodiversiteit voor 4 jaar.

Stichting Landschapsbeheer Gelderland

Uitvoeringsproject A: Levend Landschap Eerbeek

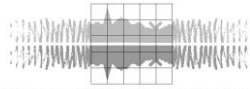
Het Levend Landschap proces heeft tot doel om via (stap 1) een kort dorpsproces, gevolgd door (stap 2) concrete uitvoering en op basis van (stap 3) meerjarige actieve professionele ondersteuning een netwerk/ dorpswerkgroep van actieve en geschoolde bewoners te ontwikkelen die zelf de zorg voor de kwaliteit van het landschap (breed gedefinieerd) in eigen leefomgeving draagt. De brede definitie van landschap betreft dus niet alleen over de bomen en struiken maar gaat ook over de zorg voor bijvoorbeeld poelen, cultuurhistorische elementen als hooibergen, bakhuisjes en boerderijen, aanleg wandelroutes ter versterking van de lokale economie, vastleggen van de verhalen van het dorp in het landschap middels Oral history etc.

Het te ontwikkelen netwerk van actieve burgers kan middels een aan te stellen coördinator een beroep doen op de ondersteuning vanuit Stichting Landschapsbeheer Gelderland (SLG). Deze ondersteuningsrol wordt mogelijk gemaakt doordat SLG hier concrete financiële afspraken heeft gemaakt met de provincie Gelderland. Deze ondersteuning maakt dat de investering van het dorp en de gemeente t.b.v. het ontwikkelen van de Dorpswerkgroep van actieve bewoners niet van korte duur is. Men kan op de professionele ondersteuning van SLG blijven rekenen.

Stap 1; Het dorpsproces

Het heeft vanuit SLG de sterke voorkeur om een Levend Landschap proces in te steken in afstemming en samenwerking met de aanwezige Dorpsbelangenorganisatie (DBO). Deze DBO's vertegenwoordigt het dorp vanuit een algemeen maatschappelijk belang en heeft dus geen ander specifiek belang dan op te komen voor de kwaliteiten van het dorp en het omliggende buitengebied.

Het dorpsproces is dan ook het proces van de DBO waarbij deze ontzorgt wordt in de uitvoering. Het proces bestaat uit een tweetal bijeenkomsten waarbij er een uitvoeringsagenda wordt opgesteld inclusief lokale trekkers vanuit het dorp die inzet willen leveren om tot uitvoering te komen. Op deze manier ontstaat er al een grotere groep lokale trekkers die de handen uit de mouwen wil steken. Uiteraard worden reeds actieve groepen en personen specifiek gevraagd om deel te nemen omdat we hetgeen er reeds aan inzet

Stichting Landschapsbeheer Gelderland

aanwezig is willen koesteren en bewaren. Tijdens deze eerste bijeenkomst wordt ook aangegeven welke beleidsopgaven relevant zijn om ook middels dit Levend Landschap proces invulling te geven. Daarnaast worden de bewoners gevraagd om aan te geven welke activiteiten aandacht verdienen en ook wat zij zelf kunnen bijdragen aan de realisatie hiervan.

Een tweede bijeenkomst is bedoeld om verder keuzes te maken in welke projecten/activiteiten er ontwikkeld gaan worden. Cruciaal daarbij is dat er een of meerdere lokale trekkers zich wil committeren aan de uitvoering van het project/activiteit. Een initiatief waar geen lokale trekker voor wordt gevonden wordt wel op een lijst geplaatst maar wordt geen onderdeel van de uitvoeringsagenda.

Een derde bijeenkomst is het zogeheten uitvoeringsoverleg. Hiervoor worden alle (lokale en regionale) partijen genodigd die inzet en/of middelen kunnen leveren ten behoeve van het uitvoeren van projecten/activiteiten opgenomen in de uitvoeringsagenda. Partijen die gevraagd worden zijn oa:

Diverse afdelingen van de betreffende gemeenten, Waterschap, TBO's, Rabobank, grote lokaal aanwezige bedrijven, Lyons en Rotary clubs etc. De ervaring leert dat tijdens dit uitvoeringsoverleg al goede zaken gedaan kan worden en er werk met werk gemaakt wordt.

Met het opstellen van de aantrekkelijke publieksversie van de uitvoeringsagenda wordt de dorpsbewoners op een leuke manier inzicht gegeven in de manier waarop zij zelf kunnen bijdragen aan de uitvoering van de onderdelen van de uitvoeringsagenda.

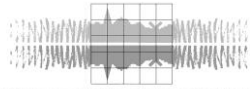
Stap 2; Uitvoeringsproject na het dorpsproces

Om de energie in het dorp, welke ontstaat bij een Levend Landschap proces, te bewaren wordt er in aansluiting aan het proces ook al een eerste uitvoeringsproject gestart. Meestal is dat een Dorpen in het Groen project (Zie bijlage B) Aanleg beplantingen op erven in het buitengebied met betrokkenheid van de school en een lokale vrijwilligerswerkgroep). Op deze manier ziet een ieder ook dat de inzet om tot de uitvoeringsagenda te komen gelijk leidt tot gewenste uitvoering. Voor de DBO is het ook prettig om deze eerste successen te kunnen vieren waarbij het gangbaar is om een eerste boom te planten met de wethouder/ jongste kind van het dorp/ dorp oudste/pastoor etc.

Stap 3; Ondersteuning dorp na oplevering uitvoeringsagenda

De ervaring van SLG is dat het Levend Landschap proces gevolgd door een eerste uitvoeringsproject al heel veel oplevert in het dorp. Om er voor te zorgen dat er een duurzame structuur gaat ontstaan wordt het dorp een drietal jaar actief ondersteund om activiteiten en projecten te gaan vormgeven en om daarover te communiceren en om een duurzame netwerk/werkgroep in het leven te roepen die ook na afloop van de ondersteuning voldoende kennis (inhoudelijk en procesmatig) heeft om autonoom verder de uitvoering van de uitvoeringsagenda te realiseren.

Concreet bestaat de ondersteuning uit:

Stichting Landschapsbeheer Gelderland

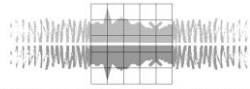
- Facilitering opstart nieuwe activiteiten en projecten (verbinden van partijen) en, indien gewenst, nadere uitwerking van voorgestelde activiteiten.
- Ondersteunen van de DBO bij het vinden van financiële middelen voor de uitvoering.
- Het verzorgen en ondersteunen van de DBO bij communicatie over agenda
  - media aandacht telkens wanneer weer een project wordt gestart/afgerond
  - jaarlijks overleg dorpsorganisatie, gemeente, SLG voortgang en bijstellingen agenda
  - jaarlijks overleg, gemeente, SLG over vorderingen en budgettering
- Het geven van een uitvoeringsgerichte training/cursus op het gebied van natuur en landschap voor de eigen omgeving
- Het begeleiden van de DBO om te komen tot een jaarlijkse dorpswerkdag. Tijdens deze dag worden de verenigingen in het dorp, de school, de scouting etc. uitgenodigd om op de dorpswerkdag de handen uit de mouwen te steken. Het benodigde handgereedschap hiervoor kan worden geleend bij SLG.

Stap 4: Duurzame instandhouding van de Dorpswerkgroep Landschap na 3 jaar.

De door het proces van Levend Landschap ontstane Dorpswerkgroep Landschap kan zich middels een coördinator aansluiten bij SLG voor het verkrijgen van de basisfaciliteiten voor ondersteuning. Deze ondersteuning bestaat uit onder andere: inhoudelijk en procesmatig loketfunctie, inspiratie en kennis opdoen bij gelijkgestemde vrijwilligersgroepen, training in ARBO en veiligheid, meedoen aan inhoudelijke cursussen/velddagen en de mogelijkheid tot het lenen van handgereedschappen. Dit is de manier om de investering van DBO en gemeente een duurzaam karakter te geven.

Voorbeelden van activiteiten uit een uitvoeringsagenda

1. Versterken landschap door aanleg en herstel van landschapselementen
2. Behoud van landschap door scholing op correct beheer in combinatie met het oprichten vrijwilligersgroepen (bijvoorbeeld vrijwillige Hoogstambrigade, heidebeheer of padenbeheerwerkgroep)
3. Zichtbaar maken van streekidentiteit door optekenen van verhalen van oudere streekbewoners. Verhalen benutten voor recreanten, scholieren, eigen bewoners. Oral history in combinatie met publicatie, verhalenverteller, website en app wandelroute
4. Opknappen van kleine cultuurhistorisch bouwwerkjes zoals bakhuisjes, kippenhokken en zondagsschooltje)
5. Ontwikkelen recreatieve voorzieningen plaatsen bankje/picknicktafel, opknappen schuilhut, versterken ommetjesbeheerwerkgroep)
6. Beleefbaar maken cultuurhistorische waarden (excursie, aanbrenge informatiepaneel, plaatsen kunstwerk etc.)
7. Verbeteren biotoop voor specifieke soorten (bijbehorende aanleg landschap, plaatsen nestkasten, bijenhôtels)
8. Vergroten betrokkenheid (schoolklassen op bezoek bij poel, bloesemfietstocht, informatieavond landschap, excursies)

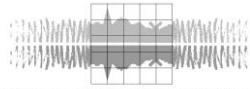
Stichting Landschapsbeheer Gelderland

9. Beleefbaar maken recreatieve waarden/verbeteren biodiversiteit: akkerrandenbeheer met agrariërs, ecologisch beheer bermen, bloeiende randen bij niet-agrariërs, zichtlijnen herstellen
10. Etc.

Begroting

Totale kosten voor een levend landschapsproces inclusief praktijktraining, dorpswerkdag en uitvoeringsbudget bedraagt € 18.110.

Stichting Landschapsbeheer Gelderland

Uitvoeringsproject B: Beplantingsproject Eerbeek in het Groen

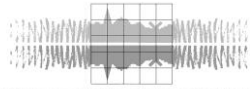
In aansluiting op het Levend Landschap proces wordt het eerste concrete uitvoeringsproject gestart. Dit betreft het Beplantingsproject Eerbeek in het Groen waarbij de bewoners van het buitengebied geholpen worden om erf,- en landschappelijke beplanting aan te leggen.

In dit project is er een centrale rol weggelegd voor een vrijwillige dorpscoördinator en een groep ondersteunende lokale vrijwilligers. (Bijlage b geeft in tabelvorm de verschillende taken en rollen van de diverse samenwerkende partijen)

Doel en resultaten van het beplantingsproject

Dit project is er op gericht concrete landschapsversterking op en rond erven met de volgende beoogde resultaten:

- Aanstellen van een dorpscoördinator.
- Verzorgen van één enthousiasmerende informatieavond waarin het beleidskader wordt aangegeven en waar de potentiële deelnemers worden uitgenodigd om deel te nemen aan het project.
- Opstellen van één dorps specifieke beplanting informatie brochure.
- Opstellen van 21 inrichtingsplannen voor de aanleg van erf en landschappelijke beplanting
- Vorming en begeleiding van een vrijwilligersgroep (van ongeveer 5-9 personen) die de dorpscoördinator ondersteunt gedurende de uitvoering van dit project.
- Organisatie van één dorpsplantdag met daarbij de mogelijkheid en wens om een symbolische eerste boom te planten met een vertegenwoordiger van de gemeente.
- De deelnemers krijgen na één groeiseizoen de mogelijkheid om via de standaardregeling van SLG (tegen een aantrekkelijke prijsstelling) bomen en struiken te vervangen die, om welke reden dan ook, niet zijn "aangeslagen".

Stichting Landschapsbeheer Gelderland

Werkwijze

Dorpscoördinator en lokale vrijwilligers

Gedurende het proces van Levend Landschap wordt er door de dorpen al gezocht naar een geschikte persoon om de rol van dorpscoördinator specifiek voor het beplantingsproject te fungeren. Het profiel van een dergelijke coördinator is als volgt:

- Affiniteit met groen en landschap.
- Beschikbaar gedurende de uitvoering van het project om ook overdag ondersteuning te leveren.
- Goed kunnen werken met computer en email.
- Goed in de communicatie en een echter regelaar.
- Kan op specifieke momenten meer handjes regelen.
- Iemand die (zo mogelijk) ook na de afloop van het project de centrale rol voor het dorp wil blijven spelen op het gebied van erf,- en landschappelijke beplantingen.

De dorpscoördinator ondersteunt de medewerker van SLG met het organiseren van de informatieavond.

Een belangrijke onderdeel hiervan is het verzorgen van het rondgaan van een flyer (deze wordt aangeleverd door SLG) waarin deze avond wordt aangekondigd. De dorpscoördinator is het eerste aanspreekpunt vanuit het dorp van vragen van bewoners en pers.

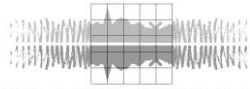
De beplantingshandleiding

Er wordt ten behoeve van de uitvoering van dit project een concrete beplantingshandleiding opgesteld gericht op het onderhavige dorp en buitengebied. In deze handleiding krijgen de bewoners specifieke informatie over landschapstypen, de aanleg van erf en landschappelijke beplantingen, de te gebruiken soorten etc. Deze handleiding wordt opgesteld door SLG en is ook na afloop van het beplantingsproject heel goed te gebruiken en bijvoorbeeld aan te reiken aan nieuwe bewoners van het buitengebied.

De informatieavond

Het beplantingsproject start daadwerkelijk met een informatieavond. Deze avond wordt bekend gemaakt in de lokale kranten en via website en bijvoorbeeld via Facebook en/of Twitter. Daarnaast wordt er situationeel bekeken of het bijvoorbeeld een doelmatige actie is om middels een huis-aan-huis flyer de mensen te nodigen. De dorpsorganisatie is de uitnodigende partij en zal de avond openen. Vaak gebeurt dit door de dorpscoördinator zelf of bijvoorbeeld door de voorzitter van de betreffende DBO. SLG verzorgt de inhoud van de avond. Tijdens deze informatieavond ontvangen de aanwezigen een aantrekkelijk en herkenbaar verhaal over landschap, natuur en erven gericht op de eigen lokale situatie. Tevens worden de randvoorwaarden en kansen van deelname geschetst.

Stichting Landschapsbeheer Gelderland

Het beplantingsproject gaat uit van een deelname van 21 plannen. Deze zijn onder te verdelen in 5 grote plannen waarbij de gemeente de keuze kan maken om deze middels professionele inzet tot uitvoering te laten komen. Daarnaast is de begroting gericht op 16 plannen waarvan de eigenaren zelf de uitvoering ter hand kunnen nemen.

De dorpsbeplantinghandleiding is beschikbaar en men kan zich aanmelden voor deelname. Dit houdt in dat men wordt uitgenodigd om na te gaan (op basis van de informatie van de avond, de informatie op de website van SLG en natuurlijk de beplantingshandleiding) wat passend is en wat men zou willen. De in de handleiding opgenomen mogelijkheid om een schetsje/tekening te maken kan hiervoor gebruikt worden. Tijdens de informatieavond wordt er aangekondigd wanneer men langs kan komen op een inloopmiddag/avond. Men dient zich hiervoor te melden bij de dorpscoördinator die de inloopafspraken inplant. (de formats hiervoor worden aangeleverd door SLG). Tijdens deze afspraak geeft de bewoner aan wat de ideeën en wensen zijn en deze worden ter plekke samen met de beplantingsdeskundige verder ingevuld en vormgegeven. Dit leidt tot een beplantingslijst van gewenste soorten en aantallen en de bijbehorende eigen bijdrage voor de deelnemer.

Soms is de uitvoeringswens complex of omvangrijk en is een veldbezoek wenselijk. Er wordt dan een afspraak gemaakt waarbij het de voorkeur heeft dat de dorpscoördinator mee gaat op dit bezoek. Een dergelijk bezoek leidt niet alleen tot een beplantingslijst maar ook tot het maken van een kort inrichtingsplan met schets. Voor de uitvoering voor deze grotere plannen wordt graag de samenwerking gezocht met professionele uitvoerders.

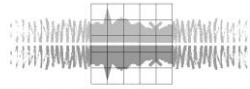
De beplantingsdeskundige heeft vervolgens mailcontact met de deelnemers om de plannen verder te concretiseren en tot een inrichting te komen waar de deelnemer akkoord op geeft. De dorpscoördinator wordt desgewenst meegenomen in deze fase van verdere planvorming. Van belang is dat wanneer de deelnemer akkoord geeft op het voorstel de dorpscoördinator er voor zorgt dat de deelnemer een handtekening zet op de definitieve plantlijst.

De deelnemers weten precies wat men krijgt (in aantallen en soorten) en wat hun eigen financiële bijdrage is. De totalisering van alle beplantingssoorten in de verschillende plannen leidt tot een totale lijst van beplanting. Deze lijst wordt gebruikt om door SLG een kostenopgave te vragen bij leveranciers.

De Dorpsplantdag

De beplanting van de deelnemers in dit project kan op een speciaal moment worden afgehaald op een centrale locatie in de omgeving van het dorp. De dorpscoördinator helpt actief mee om een goede uitdeellocatie te vinden. Daarnaast worden er een aantal vrijwilligers opgetrommeld die helpen om deze plantdag mogelijk te maken.

Op de vrijdag voor de dorpsplantdag (deze vindt meestal op een zaterdag plaats) helpen de vrijwilligers mee om alle beplanting te sorteren en klaar te leggen op naam en nummer van de betreffende deelnemer. Op de dag zelf wordt er een (veelal feestelijke) openingshandeling verricht (meestal door een eerste boom te planten) door een aantal specifieke personen zoals de dorpsoudste/jongste, de burgemeester of wethouder, voorzitter

Stichting Landschapsbeheer Gelderland

van de DBO, de pater etc. Veel is mogelijk en de dorpscoördinator en de overige vrijwilligers organiseren deze feestelijke dorpsaangelegenheden.

Na de openingshandeling kunnen de deelnemers het plantmateriaal afhalen. Men heeft al eerder informatie verkregen over aanleg en beheer en kan aan de slag. De werkgroep gaat vaak nog even kijken bij een aantal specifieke plantlocaties of alles goed verloopt.

Nazorg

Na één groeiseizoen worden de deelnemers bevroegd op het aanslaan van het plantmateriaal en wat er eventueel niet goed is gegaan. De deelnemers kunnen via de reguliere aanpak en aanbod van SLG gebruik maken om vervangend plantmateriaal aan te schaffen. Om deze inboet te organiseren wordt wederom samengewerkt met de dorpscoördinator en/of werkgroep.

Begroting:

Totale projectkosten voor Eerbeek in het Groen zijn geraamd op € 22.786,85
Plantsoenkosten voor de kleinere beplantingsplannen zijn niet subsidiabel (€ 3200).
Subsidiabele kosten bedragen € 19586,85.

Uitvoeringsproject C: Klompenpad Eerbeek

Aanleiding

Gemeente Brummen heeft aangegeven dat zij graag het landschap in haar agrarisch cultuurlandschap nog beter beleefbaar willen maken door de ontwikkeling van klompenpaden. De keuze voor een Klompenpad is mede ingegeven door het feit dat de dorpen naast het beleefbaar maken van de eigen omgeving er ook naar streven dat de lokale ondernemers en de lokale economie baat hebben bij deze ontwikkeling. Afgelopen periode (2014-2018) heeft Brummen haar enige klompenpad het Leuvenschepad verbeterd en verlengd van 11 naar 14 kilometer. Vanuit het project Waardevol Brummen zullen er 3 klompenpaden ontwikkeld worden in de driehoek Brummen-Hall-Zutphen.

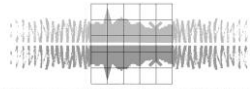
De dorpsbelangenvereniging in Eerbeek heeft aangegeven dat ze graag een Klompenpad willen ontwikkelen langs de beken en sprengen in Eerbeek en graag een verbinding willen maken naar het klompenpad in Loenen. Met de realisatie van deze nieuwe paden ontstaat er al een aardig netwerk in het buitengebied van Brummen en kunnen de verschillende paden tot een netwerk aan elkaar gekoppeld worden.

Wat zijn Klompenpaden?

Klompenpaden zijn cultuurhistorisch interessante wandelroutes die door het agrarische gebied (liefst dwars door het land van de boer), langs boerenerven en landgoederen gaan.

Klompenpaden bieden de recreant de mogelijkheid lopend het agrarisch cultuurlandschap te doorkruisen gebruik makend van

Stichting Landschapsbeheer Gelderland

rustige weggetjes, akkerranden en weilanden. De basis voor het ontwikkelen van dergelijke paden is historisch onderzoek naar, en waar mogelijk herstel van, de oude structuren in het landschap teneinde het wandelen beter mogelijk en aantrekkelijker maken. Hedendaagse communicatiemiddelen zoals een App voor de smartphone, een Facebookfanpage, een routefolder, de karakteristieke bewegwijzering, een herkenbaar startpaneel met cultuurhistorische informatie en de website www.klompenpaden.nl maken een klompenpadennetwerk nog aantrekkelijker en zorgen voor een groot bereik.

Burgerparticipatie

Het proces om tot dit Klompenpad te komen wordt mogelijk gemaakt door een grote mate van burgerparticipatie en burgerbetrokkenheid. Het dorp dient zelf zorg te dragen voor het verkrijgen van voldoende inzet vanuit het dorp. Het opzetten van de wandelwerkgroep (voor de ontwikkeling en het instandhouden) is randvoorwaardelijk en vereist zeker in het begin van het proces alle aandacht. De dorpsbewoners die (tegen een kleine vergoeding) de eigen terreinen beschikbaar stellen voor de wandellaars leveren natuurlijk ook een wezenlijke bijdrage aan de wens om de mate van burgerparticipatie te vergroten. Er ontstaat op deze manier een flinke inzet van de dorpen in de eigen leefomgeving.

Het klompenpadenconcept sluit op deze wijze aan bij de betrokkenheid van bewoners en grondeigenaren. Zij zijn trots op 'hun' klompenpad en zetten zich in voor het maken en onderhouden van de route, ruimen zwerfafval op langs de route en vormen ogen en oren in het veld voor de betrokkenen en belanghebbenden. Klompenpaden bieden burgers en bewoners daarmee een mogelijkheid om vanuit hun kwaliteiten betekenisvol bij te dragen aan de gastvrijheid van de streek. Er zijn ook al voorbeelden van klompenpaden waar schoolklassen en zorgboerderijen meehelpen.

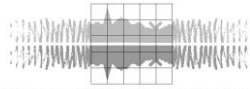
Landschappelijke inpassing van de route; versterken van de landschappelijke kwaliteit

Het ontwikkelen van een Klompenpad levert extra aandacht op in de streek voor de toegankelijkheid van het landschap maar ook voor de kwaliteit van de eigen leefomgeving. Gedurende het proces van ontwikkeling worden de vrijwilligers gevraagd om de contacten met de grondeigenaren te gebruiken om hen te enthousiasmeren voor de aanleg van landschapselementen.

Participatieve werkwijze

De volgende stappen worden onderscheiden:

1. De bestaande klompenpadwerkgroepen en aanmeldingen die uit de voorlichtingsavond voortkomen worden gevraagd om een lokale coördinator aan te wijzen die "trekker" wordt van het proces om tot het Klompenpad te komen. De projectleider van SLG ondersteunt deze coördinator met kennis en ervaring van het te doorlopen proces (en met alle mogelijke formats voor persberichten, uitnodigingen, verslaglijstjes ed.)

Stichting Landschapsbeheer Gelderland

- a. Wanneer blijkt dat het dorp niet in de gelegenheid is om een capabele coördinator te leveren kan dat leiden tot het stopzetten van het Klompenpaden project. De werkwijze zoals in dit plan wordt geschetst staat en valt met de inzet van de dorpen middels een competente coördinator.
2. De wandelwerkgroep krijgt instructie en maakt afspraken over hetgeen er opgepakt dient te worden zoals; historisch en landschappelijk onderzoek, inventarisatie van recreatief te koppelen punten, inventarisatie van lokale ondernemers.
3. De wandelwerkgroep stelt een conceptroute op en controleert deze op knelpunten in het veld.
4. Grondeigenaren worden eerst door de wandelwerkgroep benaderd om na te gaan of er animo is voor deelname aan het Klompenpad. Waar nodig wordt de route bijgesteld. Het afsluiten van de contracten tussen de gemeente en de grondeigenaar wordt door SLG gedaan.
5. De realisatie van een route komt tot stand door het plaatsen van de nodige voorzieningen zoals klaphekjes, bruggetjes, informatiepanelen en bewegwijzering.
6. Gedurende het proces van ontwikkeling komen er projecten tot uitvoering gericht op de landschappelijke inpassing van het Klompenpad door middel van aanplant en aanleg.
7. Uitgeven van een brochure met daarin de route en informatie over de cultuurhistorisch- en landschappelijk interessante elementen langs de route.
8. Ontsluiting via website www.klompenpaden.nl waarop elk klompenpad afzonderlijk en het routenetwerk als geheel kunnen worden gedownload. Opname in de Klompenpaden App.
9. Feestelijke opening van de route

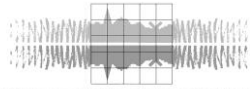
SLG functioneert als procesbegeleider en ondersteunt de wandelwerkgroep bij het tot stand brengen van het Klompenpad.

Overeenkomst openstelling particulier terrein

Veelal loopt een deel van een Klompenpad over particulier terrein. De particuliere grondeigenaren worden doorgaans gecompenseerd voor het verlies aan gewasopbrengst en de overlast veroorzaakt door het openstellen en betreden van de percelen. Daartoe sluit de gemeente een contract met de grondeigenaar.

Beheer en nazorg

Na realisatie van het Klompenpad is het natuurlijk van belang dat de continuïteit en kwaliteit van de routes gewaarborgd blijft. Voor het beheer en onderhoud van de Klompenpaden is een belangrijke taak weggelegd voor de coördinator vanuit het dorp en de Wandelwerkgroep. Deze lokale vrijwilligers lopen de route maandelijks na, controleren deze op gebreken, verrichten kleine werkzaamheden en verwijderen het zwerfvuil. De coördinator

Stichting Landschapsbeheer Gelderland

is aanspreekpunt voor SLG en voor de gemeente. De wandelwerkgroep sluit zich aan bij SLG voor ondersteuning met materiaal, verzekering en cursussen (Arbo/ehbo). Daarnaast wordt jaarlijks door SLG een bijeenkomst voor alle wandelvrijwilligers georganiseerd om kennis en ervaring uit te wisselen en inspiratie op te doen om nog meer inzet te kunnen leveren in het landschap. Naast de inzet van vrijwilligers zijn er ook structurele taken voor SLG in het beheer en onderhoud. Zo zorgt SLG voor het verlengen van de contracten met eigenaren, het bijhouden van de website en de Klompenpaden app, het voorzien van de vrijwilligers met materiaal om het beheer uit te voeren (maaimachines, prikkers, vuilnisringen, bewegwijzeringsplaatjes en paaltjes etc.). Ook zet SLG actief in op marketing en promotie door het plaatsen van persberichten, meewerken aan artikelen voor wandelbladen en kranten etc.

Eigenaren die meedoen in de route pakken ook hun deel op van het beheerwerk. Voor een specificatie van de kosten en de taakverdeling van de werkzaamheden na oplevering van het pad (dus buiten de begroting van dit projectvoorstel).

Kostenbegroting ontwikkeling klompenpad

De ontwikkeling van een klompenpad inclusief aanleg en beplantingsonderdeel kost € 42.392,35 per pad.

Uitvoeringsprojecten D: Herstel achterstalligonderhoud KLE's

Binnen de voorwaarden van de Regeling Landschap en biodiversiteit bestaat de mogelijkheid om achterstalligonderhoud aan kleine landschapselementen weg te laten werken.

Binnen het onder B genoemde beplantingsproject wil SLG hier aandacht op vestigen bij de deelnemende bewoners in het buitengebied van Eerbeek.

Op basis van de door de provincie Gelderland gepubliceerde normkosten is een inschatting gemaakt van 1km herstel/ achterstallig onderhoud struweelhagen, 0,25 ha achterstallig onderhoud houtwallen en 100 stuks achterstallig onderhoud knotbomen, hoogstambomen en laanbomen.

Eigenaren kunnen op basis van deze normkosten zelf een aannemer of ANV inhuren om het achterstallig onderhoud weg te laten werken.

Totale projectkosten volgens norm provincie Gelderland komt hiermee op € 26.351

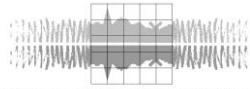
Uitvoeringsprojecten E: Aanleg HSF boomgaard Wigman

Het aanleggen van een boomgaard van 1 hectare. Waarin de bomen naast producenten ook onderdeel zijn van het ecologisch evenwicht, gericht om de appels op een natuurlijke wijze relatief ziektevrij te kunnen produceren.

Het gaat er in de boomgaard om, om gedurende een langere periode appels te kunnen produceren. Dit realiseren we door gebruik te maken van drie verschillende rassen met een lage ziekte gevoeligheid. De rassen zullen ook 'historische' rassen zijn, welke minder produceren op kwantiteit en meer op kwaliteit.

Op de twee windzijden van de boomgaard zal een elzensingel worden aangeplant, waardoor er geen sterke wind door de gaard kan waaien. Deze singel zal een diepte hebben van 3 meter, wanneer deze volgroeid is. Het onderhoud van de singel zal zijn als een hakhout singel. Jaarlijkse dunning.

Binnen de singel gelegen zal er een bloeiende akkerrand zijn van twee meter breed. Tussen de bomen zal (naast het graspad) ook een nader te specificeren bloemen boeket worden

Stichting Landschapsbeheer Gelderland

aangeplant, waardoor vele insecten zich hier kunnen vestigen en plagen in de boomgaard op een laag stabiel niveau brengen.

Na de aanplant van de bomen zal met enkel jaren een redelijke appelproductie op de poten komen, deze appels zullen niet perfect zijn/liken, maar wel natuurlijk zijn. De afzet zal worden voldaan op de lokale markt/ via boerenmarkt in de regio. Biologische en landschapswinkels zijn voor de afzet ideaal, maar een piek aanbod zal voor uitdagingen zorgen bij de afzet. Voor het afvangen van pieken zal er worden uitgeweken naar appelsappen ed..

Output:

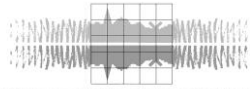
0.9 hectare hoogstam appelbomen (ca. 100 stuks)

0.1 hectare elzensingel (ca. 400 meter)

0.4 hectare struiken/bloemen/bloeiende akkerrand (40 are)

Begroting:

Totale kosten inrichting boomgaard Wigman bedragen € 8.442,20.

Stichting Landschapsbeheer Gelderland

Uitvoeringsprojecten F: Biodiversiteitsimpuls Brummen

Inleiding

Stichting Landschapsbeheer Gelderland (SLG) heeft naar aanleiding van binnengekomen projectideeën van diverse soortenwerkgroepen in Brummen een programma opgesteld ter verhoging van de biodiversiteit in de gemeente. Participatie van bewoners, bedrijven en lokale organisaties vormt de rode draad in dit programma.

Bij het opstellen is rekening gehouden met de mogelijkheid voor financiering vanuit de Provinciale Landschapsregeling (Regeling Landschap en biodiversiteit).

1 Plaatsing huiszwaluwtilen

De dorpsraad Eerbeek en Hall willen zowel in Eerbeek als in Hall een huiszwaluwtil realiseren.

De dorpsraad is op het idee gekomen omdat 2018 het jaar van de huiszwaluw was en de soort behoorlijk onder druk staat. In beide dorpen komt de huiszwaluw nog voor waarbij in Hall er zelfs nog een redelijke kolonie te vinden is.

Voor de zwaluwen is het vinden van geschikte nestlocaties een groot probleem omdat er steeds minder geschikte locaties zijn. Daar komt bij dat niet iedereen met een geschikte locatie de zwaluwen verwelkomt. Ze worden nogal eens verjaagd met de tuinslang als ze een plekje onder de dakgoot hebben gevonden!

Een mooie til die past in de omgeving en staat op een voor de huiszwaluw geschikte locatie is natuurlijk een zeer belangrijk punt. De tilen die op internet staan zijn trouwens ook geschikt voor vleermuizen en huismussen.

Begroting: Aanschaf van een huiszwaluwtil kost ca. € 3.100 (Vivara Pro) plaatsing dient door de Dorpsraad zelf te worden georganiseerd. Totale kosten € 6.200.

2 Patrijzenproject

Ter versterking van het biotoop van de patrijs (en daarmee het leefgebied van vele andere akkervogels) willen een aantal werkgroepen in het Brummense buitengebied 2 voorlichtingsavonden organiseren waarbij particulieren en agrariërs gemotiveerd en geënthousiasmeerd worden om in totaal 2 hectare bloemrijke akkerranden en 1 hectare hagen en vogelbosjes aan te leggen.

Totale begroting van informatieavonden en uitvoering bedraagt € 23.496,00

3   **Cursus en oprichten werkgroep ringslang en bijen**

RAVON wil graag een avond organiseren over de ringslang in het buitengebied van Brummen en daarbij ook één of twee veldexcursies organiseren.

Onderwerpen kunnen daarbij zijn:

- Hoe maak ik een broeihoop en op welke wijze kan ik deze onderhouden.
- Hoe kan ik ringslang eieren tellen etc.

Het zou natuurlijk fantastisch zijn om hieruit zelf een werkgroep van de grond te krijgen voor deze soort.

Natuurlijk willen we hierbij ook zoveel mogelijk lokale media aandacht genereren. Misschien kunnen we ook de jeugd hierin betrekken d.m.v. schoolbezoeken.

Ringslangen worden veel gezien binnen de gemeente Brummen maar er mag meer voorlichting over komen. De meeste mensen denken dat ze giftig zijn en denken dat het anders zijn.

De bijenverenigingen in Brummen willen graag een voorlichtingsavond geven over bijen en wat mensen zelf kunnen doen om deze bestuivers te helpen. Een cursus bijenhotel bouwen behoort tot de mogelijkheden. Daarnaast kunnen er zakjes met zaaizaad uitgedeeld worden ter bevordering van bloeiende bloemen.

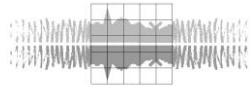
Totale kosten werving en selectie, informatieavonden en cursusonderdelen incl zaalhuur, cursusmateriaal en versnaperingen bedraagt € 17.280.

4   **Cursus biodiversiteit op en om het erf**

De cursus bestaat uit een theorieavond en een inspiratieochtend. Tijdens deze cursus krijgen deelnemers ideeën aangereikt om de biodiversiteit op eigen grond (tuin, erf, grotere percelen) te verhogen. De inspiratieochtend wordt georganiseerd op een aansprekende locatie. Na een veldexcursie maken cursisten zelf een eigen 'biodiversiteitsscan' en leren op die manier hoe zij een biotoop kunnen creëren voor de volgende diergroepen: amfibieën, reptielen, libellen, zangvogels, roofvogels, weidevogel, wilde bijen en vlinders.

De inspiratieochtend wordt aangekondigd in een persbericht dat ook op de gemeentelijke website kan worden geplaatst. Desgewenst kan gemeente Brummen het persbericht doorsturen naar de vele actieve 'groengroepen'. Aanmelding gaat via de website van SLG. Om praktische redenen kunnen maximaal 20 mensen meedoen met deze cursus.

Begroting: Cursuskosten € 2.940,00

Stichting Landschapsbeheer Gelderland

5 Participatief wildcamera project

Een jaar lang worden 40 tuinen in de gemeente Brummen door roulerende wildcamera's gemonitord op het voorkomen van wilde diersoorten in een stedelijke omgeving. Burgers en bewoners worden zo bewust gemaakt van de (wilde) diersoorten die in hun omgeving leven en welke maatregelen ze kunnen nemen om deze soorten te bevorderen. (Zie flyer)

Begroting: project wildcamera's € 4.235,00

Wildcamera zoogdieren in de achtertuin

- BURGERWETENSCHAP IN DE STADSNATUUR VAN UW GEMEENTE -

Met het burgerwetenschapsproject 'Wildcamera' brengen de inwoners van uw gemeente de natuur in hun achtertuin in beeld. Een jaar lang reizen tuincamera's rond om wilde dieren vast te leggen.

Alle tuincamera's worden volgens hetzelfde protocol opgesteld en registreren 24 uur per dag alles wat voor de lens verschijnt. Voor de gemeente Wageningen, Nijmegen, Amersfoort en Deventer verzamelden we al eerder nuttige gegevens. Bovendien maakten we bewoners bewust van het gebruik van hun tuin door wilde dieren en welke invloed de inrichting van tuinen daarop heeft.

Het opstellen van de tuincamera's en het bekijken van de resultaten gebeurt met hulp van een lokale sleutelrijwilliger. De beelden worden opgeslagen en verwerkt in het centrale online beeldverwerkingssysteem 'Agouti'.

WAGENINGEN natuurland
UNIVERSITY & RESEARCH

6 Bijenlint Eerbeekse imkers

Jaarlijks planten de imkers uit Eerbeek bloembollen aan en zaaien ze akkerranden in met bloemenmengsels om een lange bloeiboog voor de bijen te bewerkstelligen.

Begroting: Kosten bedragen ca. € 1000 per jaar. Totaal voor 4 jaar € 4000.

Uitvoeringsprojecten G: Educatie en voorlichting Brummen

Inleiding:

Via educatieve activiteiten maken kinderen en volwassenen kennis met het landschap in de eigen omgeving en de wijze waarop men zelf een rol kan spelen bij aanleg, herstel en onderhoud.

Grote evenementen

Een jaarlijkse landschapsdag of landschapsmarkt is het moment om kennis te kunnen maken met vrijwilligerswerk in het landschap. Op een landschapsdaglocatie kunnen bewoners een dagje meehelpen. De organisatie van een dergelijke locatie kan worden gedaan door een bestaande vrijwilligersgroep, IVN, Stichting Landschapsnetwerk Brummen of door Stichting Landschapsbeheer Gelderland. Via de landschapsdag kan een nieuwe vrijwilligersgroep ontstaan of een bestaande groep nieuwe leden werven.

Het herstel en achterstallig onderhoud van bepaalde gebieden of landschapselementen kan via de landschapsdag onder de aandacht worden gebracht.

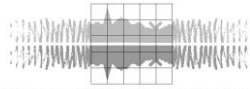
Ook jaarlijkse activiteiten zoals een Boomfeestdag biedt kansen voor het betrekken van vooral ouders en kinderen. Door hen (eventueel via de basisschool) tijdens de feestelijke Boomfeestdag zelf te laten planten ontstaat enthousiasme en betrokkenheid (in ieder geval voor de zelf aangeplante boom).

Naar verwachting zullen er 2 landschapsdagen/markten of Boomfeestdagen per jaar plaatsvinden. Voor een periode van 4 jaar dus 8 stuks. Kosten voor organisatie en uitvoering liggen rond de € 2.500 per keer.

Scholen kunnen zelf een locatie kiezen in overleg met de gemeente. Ook dit draagt bij aan de betrokkenheid bij het 'groen' in de eigen omgeving. Door een combinatie te maken met lesmateriaal is het geen eenmalige activiteit, maar vormt het uiteindelijk een vast onderdeel in het onderwijsprogramma en een jaarlijks terugkerende feestelijke dag.

De groene educatie kan binnen de gemeente Brummen uitgebreid worden d.m.v. praktijklessen. Natuurmonumenten kan schoolklassen begeleiden middels "wandelingen met de boswachter", boerderijschool educatie en het meelopen met vrijwilligersgroepen. Ontwikkeling van een educatief scholenprogramma wordt geraamd op € 15.000.

In deze "Je school kan de boom in" projecten helpen schoolklassen bij het onderhoud van het landschap in de buurt. Ze werken met bestaande vrijwilligersgroepen mee en worden door hen begeleid. Het levert plezier, betrokkenheid en een mooi landschap op.

Stichting Landschapsbeheer Gelderland

Kleine evenementen Natuurbewust Brummen:

Gemeente Brummen stelt voor kleine evenementen en acties gericht op versterking van landschap en biodiversiteit € 1000 beschikbaar voor organisatie en uitvoering. Voor een periode van 4 jaar wil zij 20 initiatieven ondersteunen.

Begroting totaal evenementen en educatie: Totaal aan evenementen, ontwikkeling educatieprogramma en kleine projecten natuurbewust Brummen bedraagt € 55.000.

Uitvoeringsprojecten F: Accountantkosten Brummen

De kosten voor inhuur accountant voor het doen van een accountantscontrole voor de vaststellingsrapportage kan niet opgevoerd worden binnen de subsidieregeling. Deze niet subsidiabele kosten bleken voorgaande subsidieperiode nabij de € 4000 te liggen.